

บทที่ 3

วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของชนชั้นกลาง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลาง ในกระแสโลกาภิวัตน์

วิเคราะห์แนวคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

ในช่วงใกล้การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นปรากฏว่าชนชั้นสูงของไทยมีความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ทรงเห็นว่าประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะสร้างกลไกทางการเมืองแบบใหม่อันได้แก่การมีรัฐธรรมนูญ สภาและนายกรัฐมนตรี เพื่อประคับประคองให้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สามารถคงอยู่ต่อไป ตามกระแสการเรียกร้องของกลุ่มข้าราชการระดับกลางและชนชั้นกลางในเมืองหลวง ในส่วนของกลุ่มราชวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้ให้เหตุผลว่ากลไกทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นไม่เหมาะสมกับทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยที่ขาดความพร้อม คนส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษาและขาดความรู้ทางการเมือง เสียงเรียกร้องที่ให้มีการเปลี่ยนแปลงก็เป็นเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจากความตกต่ำทางเศรษฐกิจ¹ ช่วงระหว่างรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปรากฏตัวของชนชั้นกลางในสังคมไทยเริ่มมีให้เห็นชัดเจนขึ้นและเริ่มมีความชัดเจนด้านอุดมการณ์ในกลุ่มของตน ซึ่งชนชั้นกลางในช่วงนี้แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ยึดถืออุดมการณ์แบบมาร์กซิสต์ ได้แก่ นักหนังสือพิมพ์และกลุ่มที่ยึดถืออุดมการณ์แบบเสรีนิยม ได้แก่ กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ

ขณะนั้นทั้ง 2 กลุ่มได้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม² ถึงแม้ว่าผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือผู้นำในการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เป็นข้าราชการและทหารระดับกลาง

---

¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, (กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2546), น. 367.

² ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 66.

ซึ่งชนชั้นกลางจากกลุ่มอุดมการณ์ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นแกนนำโดยตรง แต่กลุ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองมีปัจจัยทางความคิดและความรู้สึกของชนชั้นกลาง ในกลุ่มพ่อค้าและชนชั้นกลางร่วมอยู่ในเจตจำนงที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองคราวนั้น³ เหตุและผลการเรียกร้องเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของชนชั้นกลางในประเทศไทยทำให้เห็นภาพกว้าง ๆ ของสนับสนุนการเกิดรัฐสมัยใหม่ (modern state) เนื่องจากรัฐสมัยใหม่มีแนวโน้มในการเคารพเสรีภาพและทรัพย์สินส่วนบุคคล การพัฒนาระบบบริหารราชการแผ่นดินสมัยใหม่ (modern administration) และระบบข้าราชการพลเรือน (civil service) ที่เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด⁴ รวมไปถึงผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างชนชั้นกลางด้วย ให้ความสำคัญกับเสรีภาพและการเคารพกฎหมายเป็นเรื่องสำคัญหรือที่เรียกกันว่านิติธรรม (The rule of law) และก่อให้เกิดการเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานและทรัพย์สินที่เรียกว่าสังคมเมืองหรือสังคมพลเรือน (civil society)⁵ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ แต่หลักนิติธรรมนี้ก็ยังไม่ใช่ประชาธิปไตย⁶ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วชนชั้นกลางที่เป็นข้าราชการได้ผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้เป็นส่วนใหญ่

ประเด็นที่น่าสังเกตอีกประการก็คือช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองการที่นักศึกษาไทยไม่ต้องเดินทางไปศึกษาต่อเพื่อปลดปล่อยประเทศ ในทางตรงกันข้ามนักศึกษาไทยมีโอกาสและช่องทางของการคัดเลือกให้ได้เรียนต่อสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนได้มีโอกาสเข้าไปในระบบราชการและระบบการเมือง มีอำนาจและความมั่งคั่ง อันเป็นตัวอย่างของความสำเร็จที่จะทำให้ให้นักศึกษาทั่วไปใฝ่ฝันกันมาก แรงกระตุ้นทางสังคมและการเมืองที่จะทำให้ต่อสู้ดิ้นรนจึงมีแผ่วเบา นักวิชาการจึงเรียกขบวนการชาตินิยมไทยว่ามีลักษณะเด่นของการเป็นลัทธิชาตินิยมแบบทางการ

³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*, น. 327.

⁴ ในเนื้อความเดิมได้ปรากฏประโยค “การเกิดรัฐสมัยใหม่ (modern state) ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการเกิดรัฐสมัยในประเทศตะวันตก ในที่นี้ผู้เขียนได้ตัดข้อความดังกล่าวออกไป เนื่องจากเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างไปตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย และเห็นว่าการปฏิรูประบบราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการเริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการเป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวไม่ได้เกิดจากชนชั้นกลาง โปรดดูปริดี เกษมทรัพย์, *ประชาธิปไตยกับชนชั้นกลาง*, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2541), น. 31.

⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 32.

⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 34.

หรือของรัฐ (official nationalism) เสียมากกว่าเป็นชาตินิยมของชาวบ้าน⁷ ค่านิยมในการรับราชการเช่นนี้ทำให้ชนชั้นกลางในกลุ่มที่มีการศึกษา เมื่อเข้าสู่ระบบราชการแล้วก็อาจจะเรียกได้ว่าถูกกลืนหายเข้าไปกับระบบของรัฐไม่ปฏิเสธการกระทำของรัฐ และค่านิยมนี้เหล่านี้ยังคงปรากฏให้เห็นจนถึงทุกวันนี้

หลังจากประเทศไทยเข้าสู่แนวทางการระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาได้ไม่นาน เหตุการณ์ทางการเมืองกลับไม่ได้เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย มีการแย่งชิงอำนาจหรือรัฐประหารมาตลอด ถึงแม้ว่าการทำรัฐประหารที่เกิดขึ้นอาจเรียกได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการเปิดโอกาสของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปได้ยากมากขึ้น นิสิตนักศึกษาไทยเริ่มมีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจนตั้งแต่การเคลื่อนไหวต่อต้านการเลือกตั้งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2500⁸ และการรัฐประหารขึ้นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2500 การกระทำของจอมพลสฤษดิ์ในครั้งนี้ได้รับสนับสนุนจากชนชั้นกลางกลุ่มนักศึกษาและกลุ่มผู้มีการศึกษาด้วยหรือที่ได้รับการชื่นชมว่าการเข้ามาจะหยุดยั้งความวุ่นวายและความไม่พอใจที่เกิดขึ้นจากผู้นำและรัฐบาลในขณะนั้น แต่ในที่สุดจอมพลได้ทำรัฐประหารตัวเองอีกครั้งในปี พ.ศ. 2501 ทำให้ประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองแบบคณะราษฎรนับแต่นั้นเป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดการเติบโตของแนวคิดที่ว่าด้วยเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่างเปิดเผย และได้กำหนดทิศทางของประเทศเข้าสู่ยุคแห่งความทันสมัย ด้วยการเร่งรัดการพัฒนาทุนนิยมแบบพึ่งพา การนำเอาเศรษฐกิจไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลกภายใต้การกำกับของสหรัฐอเมริกา ซึ่งรวมไปถึงการครอบงำทางปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาสังคมศาสตร์สมัยใหม่แบบตะวันตก โดยผ่านการช่วยเหลือของทุนการศึกษาวิจัยและเสริมสร้างสถาบันการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาของทุนนิยมโลก⁹

⁷ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาไทย” ขบวนการนักศึกษาไทย : จาก 2475 – 14 ตุลาคม 2516, (กรุงเทพฯ : สายธาร, 2546), น. 29.

⁸ สมบัติ อ่างธัญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : โครงการเอกสารและตำราคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538), น. 347.

⁹ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, “กำเนิดและพัฒนาการของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์, 2549), น. 13.

ก่อนหน้านั้นชนชั้นกลางกลุ่มเสรีนิยมที่ปรากฏในสังคมไทยมีเป้าหมายหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมภายใต้อุดมการณ์เศรษฐกิจเสรีและการเมืองแบบประชาธิปไตย ยังได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมกับกลุ่มชนชั้นกลางกลุ่มมาร์กซิสต์ แต่การยอมรับเอาแนวคิดเศรษฐกิจแบบนีโอ - คลาสสิกเป็นอุดมการณ์หลักในการพัฒนาประเทศหลังปี พ.ศ. 2501 เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงประเทศเป็นระบบทุนนิยม ได้ส่งอิทธิพลต่อความคิดของชนชั้นกลางกลุ่มเสรีนิยม ซึ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัตถุและจำกัดการมองอยู่แค่มิติทางเศรษฐกิจ¹⁰ การศึกษาและนำไปปฏิบัติในช่วงนี้เน้นไปที่ทฤษฎีนีโอคลาสสิกที่เอาปัจจัยทางการเมืองออกจากการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ และกลับมาสนใจเรื่องทางเทคนิคและคิดอยู่เฉพาะสาขานี้เพื่อสร้างความเป็นผู้เชี่ยวชาญ¹¹ และทฤษฎีของเคนส์ในการแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล¹²

ดังนั้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2501 - 2516 เป็นช่วงเวลาที่กิจการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีส่วนผูกพันแน่นแฟ้นกับอิทธิพลผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจการเงินทั้งไทยและต่างชาติ ผูกพันกับความร่วมมือและการช่วยเหลือทางทหารเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และควบคู่ไปกับการใช้นโยบายเป็นปฏิปักษ์และแข็งกร้าวต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันระบอบทหารเป็นช่วงที่ข้าราชการการเมืองสามารถกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองและพวกพ้อง¹³ และยังมีกฎหมายห้ามประชาชนชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน เพราะการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ระบอบเผด็จการย่อมมีความหมายในการโค่นล้มและยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็น

¹⁰ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย” น. 66.

¹¹ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, “กำเนิดและพัฒนาการของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” สำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น. 13.

¹² จอห์น เมนาร์ด เคนส์ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ถูกจัดอยู่ในสำนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก เห็นว่ารัฐบาลควรดำเนินนโยบายการเงินและการคลังที่เหมาะสม เข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจและควรมีนโยบายที่ชัดเจน เพื่อช่วยเร่งการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเพิ่มค่าใช้จ่ายและเงินทุนของภาครัฐบาลเพื่อสร้างอุปสงค์รวมขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เป็นทัศนะที่แตกต่างไปจากนักเศรษฐศาสตร์ยุคนั้น ข้อเสนอของเคนส์มีความสำคัญในการนำเอาการศึกษาเศรษฐศาสตร์กลับไปสัมพันธ์กับการเมืองอีก โปรดดูไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, รัฐศาสตร์แนววิพากษ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 230.

¹³ เสน่ห์ จามริก, “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” รัฐศาสตร์ – การเมือง รวมบทความวิชาการทางรัฐศาสตร์ พ.ศ. 2516 – 2525, (กรุงเทพฯ : วิภาษา, 2542), น. 12.

ประชาธิปไตยด้วย¹⁴ ถึงแม้ว่าขณะนั้นรัฐบาลเผด็จการยังคงกฎหมายรัฐธรรมนูญไว้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศเท่ากับว่าการมีรัฐธรรมนูญไม่ได้หมายความว่าจำเป็นต้องเป็นประชาธิปไตย¹⁵ แต่อย่างไร

ความเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งก็คือการทำให้ประเทศไทยกลายเป็นรัฐราชการโดยสมบูรณ์แบบ กล่าวคือได้มีการสร้างระบบราชการที่มีการรวมศูนย์อำนาจอำนาจของระบบราชการ ที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างกระบวนการการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรสาธารณะให้ขึ้นตรงต่อระบบราชการ และได้ทำให้ระบบราชการขยายตัวออกไปอีก ซึ่งเป็นการขยายตัวของหน่วยงานและกลไกต่าง ๆ รวมไปถึงรัฐวิสาหกิจด้วย การขยายตัวและการรวมศูนย์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ระบบราชการเข้ามามีอำนาจเด็ดขาดในการใช้ทรัพยากร¹⁶ รวมไปถึงการขยายตัวของกระบวนการที่ทำให้ทุกอย่างเป็นสินค้า ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลได้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวในรูปแบบของเงินตราและการมีชีวิตที่ดีขึ้น การขยายตัวของระบบราชการทำให้เกิดข้าราชการเพิ่มขึ้น รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ก็มีการขยายงานและรับคนเข้าไปทำงานด้วยเงินเดือนที่สูงกว่าราชการ การค้าขายของพ่อค้านักธุรกิจก็ขยายตัวมากขึ้น เพราะมีเงินตราจากสหรัฐอเมริกาเข้ามา¹⁷

ภายใต้ระบอบคณาธิปไตยที่ปกครองประเทศมาอย่างยาวนานนับ 10 ปีส่งผลให้การเมืองมีเสถียรภาพ ความมีเสถียรภาพดังกล่าวเป็นการส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนเป็นอย่างยิ่ง ชนชั้นกลางในกลุ่มอุดมการณ์เสรีบางส่วนได้รับผลประโยชน์เศรษฐกิจผูกขาดจากรัฐบาลเผด็จการทั้งสิ้น อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ที่มีความชัดเจนในการเร่งสร้างชนชั้นกลางในประเทศไทย เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนมาใช้อุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในประเทศ แม้ว่าประชาชนจะถูกปิดกั้นไม่ให้เข้ามามีส่วนทางการเมืองหรือแสดงความคิดเห็น ซึ่งกลับเป็นแรงผลักดันให้เกิดการไถ่หาหรือโยยหาหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานตาม

¹⁴ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, น. 323.

¹⁵ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “5 ปี รัฐธรรมนูญ ปฏิรูปการเมือง รุดหน้าหรือถดถอย” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพฯ : แปลนปรินต์, 2545), น. 19.

¹⁶ อรรถจักร สัตยานุรักษ์, “รากฐานความคิดทางการเมืองสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์,” รัฐศาสตร์สาร, 21, 1 (2542) : 131 – 134.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 137 – 139.

ระบอบประชาธิปไตย และเน้นความยุติธรรมในสังคม ในช่วงเหตุการณ์เดือนตุลาคมชนชั้นกลางอันได้แก่นิสิต นักศึกษา ได้ยึดถืออุดมการณ์แบบมาร์กซิสม์เต็มที เนื่องจากมีเป้าหมายหลักในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อทำให้เกิดความเสมอภาคของทุกคนในสังคม¹⁸

เมื่อเศรษฐกิจตกอยู่ภายใต้ระบบผูกขาดโดยรัฐมานาน จึงเกิดแรงผลักดันอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางได้ปรากฏขึ้นโดยเฉพาชนชั้นกลางกลุ่มผู้ที่มีการศึกษา ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2515 ผู้นำสถาบันอุดมศึกษาของรัฐทั้ง 11 แห่ง ได้ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยขึ้นและได้กลายเป็นองค์กรสำคัญของสังคมที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนกระทั่งนำไปสู่การโค่นล้มเผด็จการในที่สุด ทำให้ประเทศไทยได้ล้มล้างกับระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง¹⁹ ถือได้ว่าเหตุการณ์นี้เป็นจุดเปลี่ยนของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เพราะเป็นครั้งแรกที่นักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วประเทศได้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวาง ผลที่ได้จากเหตุการณ์ทำให้ประชาชนไทยได้รับรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาและเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่กว้างโดยผู้คนจำนวนมากที่มีได้อยู่ภายใต้ระบบเผด็จการ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 จึงเป็นผลผลิตสำคัญของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516²⁰

แรงผลักดันอย่างหนึ่งของการเคลื่อนไหว 14 ตุลาคม 2516 คือความไม่พอใจของคนชั้นกลาง ที่มีการใช้อำนาจการเมืองเกื้อหนุนกลุ่มธุรกิจบางกลุ่มซึ่งมีสายสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับกลุ่มผู้มีอำนาจ ดังนั้นการเข้ามาเรียกร้องของคนชั้นกลางก็คือการทำลายระบบผูกขาดหรือปลดปล่อยทุนนิยมไทยให้เป็นเสรี ซึ่งสิ่งนี้จะยิ่งเสริมความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยมภายในประเทศโดยองค์รวม ตลอดจนมีส่วนร่วมทำให้จำนวนของคนชั้นกลางในเมืองขยายตัวออกไปอีก²¹ ความสำเร็จจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นี้

¹⁸ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย”, น. 65.

¹⁹ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองการปกครองไทย : ยุคเผด็จการ – ยุคปฏิรูป, (กรุงเทพฯ : เสมาธรรม, 2548), น. 120.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 121.

²¹ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทย : แง่คิดเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย” รัฐศาสตร์-การเมือง รวมบทความวิชาการทางรัฐศาสตร์ พ.ศ. 2526-2542, (กรุงเทพฯ : วิชาฯ, 2543), น. 297.

ถูกเรียกขานว่าเป็น “ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน” หากแต่อายุแห่งความก้าวหน้าตามกลไกประชาธิปไตยคงอยู่ได้เพียง 3 ปีเท่านั้น การนองเลือดได้เกิดขึ้นอีกครั้งในประเทศไทย เนื่องจากผู้นำเผด็จการในยุค 14 ตุลา 16 ทั้งสองคน ได้แก่ จอมพลถนอม กิตติขจรและจอมพลประภาส จารุเสถียรที่ถูกขับไล่ออกนอกประเทศในครั้งนั้นได้พยายามขอกลับเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งชาวนี้อันสร้างกระแสต่อต้านการกลับมาของอดีตผู้นำเผด็จการอย่างหนัก ในช่วงนี้เองชนชั้นกลางไทยอันได้แก่นักศึกษาปัญญาชนได้เป็นแกนนำในการต่อต้านการกลับมาทวงอำนาจของอดีตผู้นำเผด็จการอีกครั้ง ทว่าผลของการต่อต้านครั้งนี้ไม่ได้จบลงด้วยชัยชนะเช่นเดียวกับเหตุการณ์ครั้งก่อน แต่กลับจบด้วยการนองเลือด และในการต่อต้านครั้งนี้ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือร่วมมือจากเหล่าพ่อค้านักธุรกิจและประชาชนเหมือนเดิม

สืบเนื่องจากด้วยบริบทหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยุคประชาธิปไตยเบ่งบานนั้นเกิดการประท้วงหรือการออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมโดยเฉพาะในประเด็นความเป็นธรรมด้านการจ่ายค่าแรงการทำงานและความเป็นธรรมในการรับซื้อสินค้าเกษตรของพ่อค้าคนกลาง ซึ่งการเรียกร้องดังกล่าวมีกลุ่มนักศึกษาปัญญาชนเป็นผู้นำ และนี่เองคือเหตุผลที่ชนชั้นกลางในกลุ่มอาชีพพ่อค้าและประชาชนบางส่วนไม่พอใจกับการเรียกร้องและหันกลับไปสนับสนุนการกลับมาของอดีตผู้นำเผด็จการ ด้วยเห็นว่าสภาพการเมืองแบบประชาธิปไตยไม่ได้เอื้ออำนวยหรือขยายธุรกิจของตนได้อย่างเต็มที่ ประชาธิปไตยนำมาซึ่งความไร้เสถียรภาพหรือขาดความมั่นใจในการลงทุน แต่การเมืองไทยภายใต้เผด็จการกลับสร้างความเติบโตแก่ธุรกิจได้มากกว่า เพราะเสถียรภาพทางการเมืองที่ปราศจากการประท้วงหรือเรียกร้องจากแรงงานและประชาชนไม่อาจกระทำใด้ภายใต้ความคิดแบบเผด็จการนั่นเอง

การปิดฉากของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จบลงด้วยการนองเลือดจากการล้อมปราบนักศึกษาปัญญาชนและประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นส่งผลให้ปัญญาชนจำนวนหนึ่งหนีการปราบปรามของรัฐบาลที่ถูกครอบงำด้วยความคิดเผด็จการไปร่วมอุดมการณ์กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การล้อมปราบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เต็มไปด้วยความรุนแรงเพราะเกิดการปลุกปั่นให้เกิดกระแสต่อต้านนักศึกษา โดยมีการอ้างว่านักศึกษานั้นมีความคิดแบบคอมมิวนิสต์ อีกทั้งสถานการณ์โลกในขณะนั้นอยู่ในภาวะ “สงครามเย็น” การต่อสู้การแย่งชิงพื้นที่ในระหว่างอุดมการณ์การเมืองแบบประชาธิปไตยอันมีเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นตัวขับเคลื่อนและการเมืองและเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ประเทศเพื่อนบ้านของไทยต่างถูกลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง เกิดความหวาดระแวงจากการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ ความกลัวในลัทธิคอมมิวนิสต์ได้สร้างความไม่ไว้วางใจแพร่ขยาย

ออกไป มีการกล่าวโจมตีต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยการยกตัวอย่างความเลวร้ายที่เกิดขึ้น และ สิ่งที่เป็นภัยกับเหล่าพ่อค่านักธุรกิจมากที่สุดคือการเผยแพร่ความคิดแบบคอมมิวนิสต์ ว่าอาจจะมี การผลักดันให้ยึดทรัพย์สินมาเป็นของส่วนกลางจะไม่มีการค้าขายหรือผลกำไรอีกต่อไป การโดย สรุปก็คือเหตุการณ์นี้คือการต่อต้านการกระทำของรัฐจากกลุ่มชนชั้นกลางที่ประกอบไปด้วย นักศึกษา ปัญญาชนและผู้ใช้แรงงาน เป็นช่วงเวลาแห่งการต่อสู้ของชนชั้นกลางเพื่อพิทักษ์ ผลประโยชน์ของชนชั้นล่าง (แรงงานทั้งในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม) เหตุการณ์สงบ ลงด้วยการลี้ภัยของผู้นำเผด็จการและปัญญาชนกลุ่มหนึ่งต้องหนีเข้าป่า

อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยในช่วงนี้ ได้รับอิทธิพล จากอุดมการณ์ทางการเมืองในการผลักดันให้ชนชั้นกลางเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะ อิทธิพลจากแนวคิดมาร์กซิสต์ที่มีต่อชนชั้นกลางในกลุ่มนักศึกษา ปัญญาชน ยิ่งสังคมได้รับความ ไม่เป็นธรรมมากเท่าไร การสะท้อนกลับจากระดับของการแสดงออกทางการเมืองยิ่งมีพลังมากขึ้น เท่านั้น ถึงแม้ว่าเหตุการณ์เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 แท้จริงแล้วยังไม่ได้ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลง สังคมและค่านิยมของคนไทยและไม่กระทบกระเทือนต่อระบบราชการดั้งเดิม แต่ว่ามีส่วนทำให้ เกิดความหวังและความมั่นใจ ในการปลดปล่อยพลังขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ๆ ออกมาให้เห็นปรากฏเด่นชัด²² อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

หลังการสิ้นสุดของยุคประชาธิปไตยเบงบานประเทศไทยก็เข้าสู่ยุคประชาธิปไตยครึ่ง ไบ ความล้มเหลวจากการต่อต้านเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ชนชั้นกลางจากกลุ่มนักศึกษา ปัญญาชนหายไปจากสังคม เป็นเพราะความไม่แน่นอนในท่าที ของรัฐบาลต่อการมองชนชั้นกลางกลุ่มนี้ เมื่อเหตุการณ์จบลงด้วยการหนีเพื่อให้ออกจากการถูกปราบปรามจากรัฐบาล และฝ่ายที่สนับสนุนว่าชนชั้นกลางเหล่านี้เป็นตัวแทนของภัยคอมมิวนิสต์ และการหนีไปรวมอยู่กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยิ่งตอกย้ำความคิดนี้ได้เป็นอย่างดี เมื่อการล้อมปราบยุติลงความรุนแรงยุติลงประเทศไทยกลับเข้าสู่ภาวะปกติ รวกับว่าเหตุการณ์ที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ได้เกิดขึ้น ประวัติศาสตร์การเมืองครั้งนั้นไม่ได้รับการยอมรับ อย่างเช่นทุกวันนี้และยังถูกบิดเบือนปิดบังจากผู้นำรัฐบาลเรื่อยมานับสิบ ๆ ปี การหายไปของ ปัญญาชนในช่วงนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากจนถึงได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการมีส่วนร่วม

²² เสน่ห์ จามริก, “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” รัฐศาสตร์ – การเมือง รวมบทความวิชาการทาง รัฐศาสตร์ พ.ศ. 2516 – 2525, น. 5.

ทางการเมืองในกลุ่มชนชั้นกลางจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันข้ามกับการกระทำของรัฐ ในช่วงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้งถึงแม้ว่าการต่อสู้ของกลุ่มปัญญาชนจะมีผลลัพธ์ที่ต่างกัน แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในช่วงเวลานั้นการแสดงออกของชนชั้นกลางกลุ่มปัญญาชนมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ดังนั้น การหายไปเท่ากับว่ากระบวนการในการเรียนรู้/ถ่ายทอดอุดมการณ์ให้แก่คนรุ่นใหม่ ในการศึกษาเปรียบเทียบ โดยเฉพาะในเรื่องการใช้อำนาจของรัฐและการต่อสู้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ขาดช่วงลง ส่งผลให้ผู้ที่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาในยุคต่อมาไม่มีแรงบันดาลใจดังเช่นคนในช่วงเดือนตุลาคม ชนชั้นกลางที่ผ่านระบบการศึกษาจึงไม่มีท่าทีในการต่อต้านการครอบงำทางความคิดและการดำเนินชีวิตแต่อย่างใด ซึ่งระบบการศึกษานั้นก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำพื้นฐานของการเรียนรู้และความรู้สึกให้เป็นไปอย่างที่ถูกกลุ่มผู้ปกครองอยากให้เป็น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีการยอมรับเหตุการณ์และได้ชำระประวัติศาสตร์การเมืองให้แก่ประชาชนเดือนตุลา เพื่อเปิดเผยความจริงให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เมื่อชนชั้นกลางกลุ่มปัญญาชนหายไปจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทย ภายในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ประเทศไทยกลับไปสู่การปกครองประชาธิปไตยอีกครั้ง ประชาชนได้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานคืนมา กลุ่มชนชั้นกลางที่เป็นกลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ ยังคงได้รับประโยชน์จากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เป็นนโยบายหลักของประเทศ ถึงแม้จะไม่มีเกิดรัฐประหารหรือยึดอำนาจอีก การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในช่วงนี้ไม่ใช่การออกมาเรียกร้องหรือประท้วง โดยเฉพาะเรื่องการสร้างความเป็นธรรมในสังคมไม่ได้เกิดขึ้น ชนชั้นกลางในภาคของกลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ ไม่ได้เอื้อเพื่อเกื้อกูลหรือเห็นใจชนชั้นแรงงานหรือคนที่อยู่ห่างไกลจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นผลให้เริ่มเกิดแตกต่างทางชนชั้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและถูกมองว่าเป็นความล้มเหลวทางการเมืองในเวลาต่อมา

เมื่อการบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้สิ้นสุดลงและเข้าสู่รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณรัฐบาลชุดนี้ได้รับความเชื่อมั่นจากหลายฝ่ายว่าถึงเวลาที่ประเทศไทยจะหลุดออกจากยุคประชาธิปไตยครึ่งใบไปสู่ประชาธิปไตยเต็มใบ ความเชื่อมั่นทางการเมืองมีสูง อีกทั้งพลเอกชาติชายเองได้สร้างปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศไทย ปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกเรียกว่าในภายหลังว่าเป็นการเริ่มต้นยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ ส่งผลให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากนโยบายเร่งการเจริญเติบโตกันถ้วนหน้า ถึงแม้ว่า ชนชั้นกลางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจเองก็ไม่ตกจากกระแสดังกล่าว ประชากรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่โอกาสทางการศึกษาเองก็ได้ขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ปัญญาชน

เหล่านั้นไม่ได้มีบทบาทในการนำสังคมอีกต่อไป ปัญญาชนถูกจำกัดให้เป็นเพียงนักเรียน นักศึกษา เป็นเพียงผู้ที่ได้รับการศึกษาไม่มีอุดมการณ์ทางชนชั้นหรือกลุ่มของตน และเมื่อสำเร็จ การศึกษาแล้วก็เตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานและตำแหน่งงานในระบบราชการที่รออยู่ และแทบ จะไม่สนใจการเมืองอย่างแข็งขันอีกเลย เพราะหลังจากความรุนแรงเมื่อเดือนตุลาคมสิ้นสุดลง สังคมไทยได้กลายเป็นสังคมแห่งการประนีประนอม การยึดอำนาจของคณะ รสช. ในปี พ.ศ. 2534 และความพยายามในการสืบทอดอำนาจในปี พ.ศ. 2535 นั้น แสดงให้เห็นว่าการคอร์รัปชัน เป็นปัญหาที่ยังรากลึกในสังคมไทย ยิ่งตอกย้ำการใกล้ชิดกับอำนาจทางการเมืองว่ายิ่งอยู่ใกล้ เท่าใด ยิ่งมีโอกาสได้ผลประโยชน์มากเท่านั้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในช่วงนี้อาจกล่าวได้ว่าชนชั้นกลางที่มีแนวคิด มาร์กซิสต์นั้นมีบทบาทอย่างมากและต่อมาก็เลือนหายไปจากสังคมไทย ปรากฏให้เห็นแต่เพียงใน กลุ่มชนชั้นกลางที่อยู่นอกระบบสถาบันการเมือง ในขณะที่ชนชั้นกลางฝักใฝ่เสรีนิยมทั้งในระบบ เศรษฐกิจและการเมืองไม่ได้มีความจริงจังในการมีส่วนร่วมทางการเมืองสักเท่าใด จากที่ได้กล่าว ไปแล้วว่าในยุคต้นของชนชั้นกลางกลุ่มอุดมการณ์ได้ถูกแปรสภาพให้ศรัทธาในระบบเศรษฐกิจ รูปแบบนี้คือ - คลาสสิกกับทุนนิยมมาเป็นเวลานาน การหันกลับไปคิดถึงชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะชนชั้นที่อยู่ต่ำกว่าจึงไม่ปรากฏ ชนชั้นกลางในกลุ่มนี้สุดท้ายแล้วเลือกเอาผลประโยชน์ ของตัวเองเป็นที่ตั้ง เพราะตนไม่ได้รับความเดือดร้อนจากความไม่เป็นธรรมในสังคม

วิเคราะห์แนวคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 จนถึงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540

การรัฐประหารครั้งนี้เป็นรัฐประหารครั้งแรกหลังจากที่ประเทศไทยปราศจากการยึด อำนาจมานานนับ 20 ปี เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองนี้ได้เกิดขึ้นในระยะแรกของการเข้ามาของ คณะ รสช. ประชาชนตั้งความหวังไว้ว่าความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในระบบประชาธิปไตยจากกลุ่ม ชนชั้นนำของประเทศจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ จึงเห็นด้วยว่าจำเป็นต้องมีการแทรกแซงของ ทหารเพื่อจัดการเรื่องการเอาผิดและลงโทษแก่ผู้ที่หาประโยชน์จากอำนาจทางการเมือง ถึงแม้ว่า ผลงานเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจในรัฐบาลพลเอกชาติชายจะมีความโดดเด่น กระแสเม็ดเงินแพร่ กระจุกทั่วประเทศ โดยเฉพาะรายได้ของชนชั้นกลางที่เพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากความมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจ แต่กระแสการต่อต้านการคอร์รัปชันกลับไม่ช่วยให้ผลงานที่ผ่านมาเป็นที่ยอมรับอีก ต่อไป

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นการรวมตัวกันต่อต้านรัฐบาลที่การชุมนุมประกอบไปด้วยชนชั้นกลางเป็นหลัก เหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นเต็มไปด้วยทุกคนที่รุดแสดงให้เห็นถึงทั้งอาชีพและฐานะ บนเวทีก็เต็มไปด้วยผู้มีวัยวุฒิและคุณวุฒิ จากการสำรวจพบว่าบุคคลที่ร่วมชุมนุมร้อยละ 70 ของผู้ชุมนุมจบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และเมื่อสำรวจถึงอาชีพการทำงานพบว่าร้อยละ 46 ของผู้ชุมนุมทำงานในภาคธุรกิจเอกชน ร้อยละ 15 เป็นข้าราชการและร้อยละ 16 เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ในขณะที่มีนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมร้อยละ 8 ถึงแม้ว่าจะมีนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมจำนวนหนึ่งแต่ก็ไม่ได้เป็นแกนนำดังเช่นที่ผ่านมาเมื่อเหตุการณ์เดือนตุลาคม อันเป็นผลสืบเนื่องของการขาดช่วงในการถ่ายทอดอุดมการณ์ จึงเห็นได้ว่าการเรียกร้องครั้งนี้ไม่ได้เป็นการเรียกร้องเพื่อกระจายผลประโยชน์และรายได้ในสังคมอย่างทั่วถึงในทุกชนชั้น จิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มนักศึกษาไม่มีความเฉียบคมพอที่จะมองนอกกรอบทุนนิยมที่ทำได้เพียงเข้าร่วมในการขับไล่เผด็จการเท่านั้น แต่ในครั้งนี้นักกลุ่มชนชั้นกลางในกลุ่มคนทำงานกลับมีบทบาทมากกว่าโดยสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการผิดความคาดหวัง (relative deprivation) ซึ่งเป็นความผิดหวังติดต่อกันถึงสามครั้งได้แก่ความคับข้องใจต่อเรื่องระหว่างประเทศที่อยู่นอกเหนืออำนาจของสังคมไทย ครั้งที่สองและครั้งที่สามมาจากสาเหตุพลเอกสุจินดา คราประยูร เมื่อกลุ่มคนรักประชาธิปไตยยกต่อการประท้วงรัฐบาลพลเอกสุจินดา ชุมชนธุรกิจและชนชั้นกลางทั้งเก่าและใหม่จึงไม่รีรอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ความผิดหวังทำให้เกิดความคับข้องใจ²³ โดยเฉพาะความยากลำบากที่จะเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับตนโดยตรง

ในความเป็นจริงกระแสการต่อต้านคอร์รัปชันนั้นกระแสสืบเนื่องจากสถานการณ์โลกตั้งแต่ประมาณช่วงปลายทศวรรษที่ 2520 ที่ต้องการให้หลุดพ้นจากสภาวะกดขี่ จึงมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ลดความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ และสร้างความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาต้องเพิ่มประเด็นที่รัฐส่วนมากยังคงอำนาจเผด็จการเอาไว้ภายใต้ความเป็นประชาธิปไตย แต่รัฐก็ยังครอบงำควบคุมสังคมได้อีก²⁴ ความเท่าเทียมไม่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความลึกลับทางเศรษฐกิจและนำไปสู่สภาวะธุรกิจการเมือง (money politics)²⁵ การก่อตัว

²³ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “คนคอปกขาวในระบบเศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475 - 2535” *คนชั้นกลางไทยในกระแสทุนนิยม*, (กรุงเทพฯ : เอดิสันเพลส, 2548), น. 98 -101.

²⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2544), น. 107.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 107.

ขึ้นของธุรกิจการเมืองอย่างรวดเร็วกระตุ้นให้คนชนชั้นกลางสนับสนุนขบวนการเพื่อรัฐธรรมนูญ 2540 และการรณรงค์ต่อต้านคอร์รัปชัน²⁶

หลังยุคพฤษภาทมิฬอาจกล่าวได้ว่าในช่วงนี้เป็นช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปการเมืองไทย แนวคิดทางการเมืองของไทยในช่วงนี้ยังคงเป็นการจับคู่ระหว่างกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ที่ต่อเนื่องมาจากการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก่อนหน้านี้ รวมไปถึงแนวโน้มของระบบเศรษฐกิจโลกที่ทวีความเป็นเสรีมากขึ้นเรื่อย ๆ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็เรียกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงให้เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ดังนั้น นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมีการกล่าวถึงแนวทางในการปฏิรูปการเมืองเสียใหม่ โดยมุ่งไปที่ “รัฐธรรมนูญ” หลายฝ่ายเห็นว่าการแก้ไขเพื่อวางแนวทางสำหรับการเมืองที่น่าจะเหมาะสมและสามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองประเทศไทยได้อย่างลงตัวที่สุด โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นความหวังของการปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญในประเทศไทย การร่างรัฐธรรมนูญฉบับหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬปัญหาที่เกิดขึ้น

ประเด็นหลักที่สามารถนำมาพิจารณาได้ว่ารัฐธรรมนูญที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนฉบับแรกนี้มีความเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับชนชั้นกลาง” กล่าวคือ การเพิ่มเนื้อหาในเรื่องคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือ ให้ความสำคัญกับคุณภาพของนักการเมืองไทย ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้ระบุว่าผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือนักการเมืองนั้นต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป และยิ่งตอกย้ำด้วยการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้งนั้นก็ต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปอีกเช่นกัน การนำเอาหลักเกณฑ์ทางการศึกษามาใช้ในการคัดกรองคุณภาพของนักการเมือง เพราะหวังว่าอย่างน้อยจะได้้นักการเมืองที่มีคุณภาพ เข้ามาแทนที่นักการเมืองรุ่นเก่าบางกลุ่มที่เติบโตอยู่ในเส้นทางการเมืองมาอย่างยาวนาน และบางกลุ่มเข้ามาสู่แวดวงการเมืองระดับด้วยเส้นทางการของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นมาก่อน การเป็นผู้มีอิทธิพลถูกมองว่าแม้จะเป็นตัวแทนจากประชาชน โดยผ่านการเลือกตั้ง แต่ก็ไม่สามารถรับรองได้ว่าคะแนนเสียงที่ได้มานั้นถูกต้องตามครรลองประชาธิปไตยหรือไม่แต่อย่างใด การซื้อเสียงยังคงถูกมองเป็นปัญหาสำคัญของการได้มาซึ่งประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่มีประสิทธิภาพหรือไม่และการซื้อเสียงมักเกิดขึ้นในต่างจังหวัด อีกทั้ง

²⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 114.

ใช้การอิทธิพลต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรือเพื่อกำจัดคู่แข่งทางการเมือง จึงไม่ใช่เรื่องแปลก หากในบางจังหวัดจะได้ตัวแทนที่มีสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ เนื่องจากการใช้นามสกุล ประชาสัมพันธ์หาเสียงเป็นเรื่องง่ายที่ประชาชนจะจดจำได้มากกว่านโยบายของพรรคการเมือง

การวางแผนพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้ประเทศไทยมีพรรคการเมืองทางการเมือง 2 พรรคใหญ่ โดยได้ต้นแบบจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีระบบพรรคการเมือง 2 พรรค อย่างชัดเจน การที่วางแผนให้ระบบพรรคการเมืองเหลือพรรคใหญ่เพียง 2 พรรค นั้น จากระบบพรรคการเมืองไทยเป็นระบบหลายพรรค ฝ่ายที่สามารถรวบรวมเสียงข้างมากให้สภาผู้แทนราษฎรได้ จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล จากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบพรรคการเมืองหลายพรรค เช่น การสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองของ นักการเมืองที่สามารถย้ายพรรคได้หรือพร้อมสนับสนุนญาติติของฝ่ายตรงข้ามหากไม่สามารถตกลง เรื่องผลประโยชน์ระหว่างพรรคได้ มติพวกพ้องไม่มีความสำคัญ ตรงนี้ถูกมองว่าเป็นการทำลาย ความเข้มแข็งหรือความไม่น่าเชื่อถือของระบบพรรคการเมือง ซึ่งนักการเมืองไม่สังกัดพรรค ย้าย พรรคง่าย ๆ เพื่อความอยู่รอด การจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสืบทอดอำนาจเผด็จการ การแก้ไข ปัญหา และหวังว่าการสังกัดพรรคการเมืองของนักการเมืองจะทำให้ให้นักการเมืองยึดอุดมการณ์ ทางการเมือง อย่างน้อยก็เป็นอุดมการณ์ของพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่

ประสบการณ์สำคัญที่ได้จากพฤษภาทมิฬอีกประเด็นคือ เรื่องการมีส่วนร่วมของภาค ประชาชนที่มีความชัดเจนขึ้น ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าชนชั้นกลางมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ โดยเฉพาะการเรียกร้องให้พลเอกสุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเรียกร้องประชาธิปไตย²⁷ เพราะเหตุนี้หลายฝ่ายจึงเชื่อมั่นว่าการลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจ เผด็จการของชนชั้นกลางครั้งนี้ อาจจะทำให้การเมืองไทยเปลี่ยนโฉมได้อีกครั้งและประชาชนจะ หันมาเข้าใจการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งขาดช่วงไม่ ประติดประต่อ ทำให้ขาดพลังในการต่อรองระหว่างรัฐบาล ภาครัฐ นายทุน กับประชาชน ส่งผลให้เศรษฐกิจพุ่งไปข้างหน้าด้วยความทันสมัยตามกระแสเสรีนิยม แต่การเมืองกลับเป็นเรื่อง ของกลุ่มเดียวในประเทศที่ประชาชนทั่วไปไม่เข้าใจและไม่สามารถเข้าถึง เพราะฉะนั้นปัญหาที่ เกิดขึ้นจึงไม่เคยได้รับการเหลียวแล แม้นโยบายสร้างความมั่งคั่ง กระจายรายได้สามารถพบเห็น

²⁷ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, “ชนชั้นกลาง : คนใดเล วัวลี้มตีนหรือพลังประชาธิปไตย?” วื่อฟื้นการต่อสู้ ซ้ายเก่าสู่ซ้ายใหม่ไทย, (กรุงเทพ : ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, 2538), น. 131

ได้ทั่วไปในการหาเสียงของนักการเมือง ประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง ปัญหาของคนส่วนมากในประเทศไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง อีกทั้งด้วยนักการเมืองท้องถิ่นเมื่อเข้าไปอยู่ในสภาแล้วพวกเขาแทบจะไม่แสดงความสัมพันธ์ว่ามาจากที่ไหน และส่วนมากนักการเมืองก็เริ่มเป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นที่สามารถสร้างชื่อเสียงและเข้ามาสู่แวดวงนักเมืองท้องถิ่นและก้าวสู่นักการเมืองระดับประเทศ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากชนชั้นนำยังคงมุ่งเน้นไปที่การสร้างวัตถุ (วัตถุนิยม) อาจกล่าวได้ว่าด้วยสภาพเงื่อนไขทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางอำนาจอันมีมาแต่เดิมและความยากจนและความเหลื่อมล้ำสุดขั้วในทางเศรษฐกิจอันมีมาแต่เดิม สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขเหล่านี้ ได้ว่า เงื่อนไขข้างต้นนั้นนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบชนชั้นนำ อันเป็นระบอบการเมืองที่ประชาชนไม่มีอำนาจจริง หลังพฤษภา 2535 ปัญหาเหล่านั้นได้จุดกระแสให้เกิดความเรียกร้องในการปฏิรูปการเมือง ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญ 2540 มีมาตราว่าด้วยสิทธิของประชาชนเพื่อถ่วงดุลอำนาจของพรรคการเมืองและนักการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำจากภาคธุรกิจเอกชน²⁸

เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงมีมาตราว่าด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนหลายประการ แม้ว่าจะมีหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพฤติกรรมทางการเมืองของนักการเมือง แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าหากประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จริง ๆ สิ่งที่เราเรียกว่าวงจรอุบาทว์นั้นจะหมดสิ้นไปได้หรือไม่ ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบนักการเมืองจากประชาชนได้โดยตรง ซึ่งในอดีตวิธีการในการตรวจสอบนักการเมืองคือการอภิปรายไม่ไว้วางใจจากฝ่ายค้าน แต่หากพรรคการเมืองยังคงแบ่งผลประโยชน์ได้อย่างลงตัว การตรวจสอบผ่านระบบรัฐสภาก็เป็นไปได้ยาก และหวังว่าเมื่อกฎหมายเปิดโอกาสและมอบอำนาจไว้ให้แล้วประชาชนจะกล้าเข้ามามีส่วนร่วมและสนใจการเมืองมากขึ้น

จากปัญหาที่เกิดขึ้นหลายประการส่งผลให้ชนชั้นกลางในเมืองโดยทั่วไปค่อนข้างจะใช้มาตรฐานตะวันตกในการมองประชาธิปไตย ดังนั้น ประชาธิปไตยที่แท้จริงหรือถูกต้อง คือให้ความสำคัญกับนโยบาย คุณธรรมและความสามารถของพรรคและนักการเมือง โดยถือว่าการลงคะแนนเสียงของประชาชนต้องกระทำในฐานะปัจเจกชนที่ใช้วิจารณญาณทาง

²⁸ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพ : อมรินทร์, 2548), น. 200 - 201.

การเมือง โดยไม่คำนึงถึงความผูกพันหรือหนี้บุญคุณที่มีต่อผู้สมัครและอามิสสินจ้าง²⁹ ในขณะที่มองคนต่างจังหวัดที่เลือกนักการเมืองเพราะเป็นเรื่องของความรู้สึกในระบบอุปถัมภ์ ไม่ได้ทำให้ชนชั้นกลางตำหนิแต่รังเกียจนักการเมืองที่ชาวชนบทชื่นชอบ เพราะมักมีลักษณะต้องถิ่นหรือภูมิภาคมากกว่าคนที่มีความสามารถและความรู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารในระดับชาติได้ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมที่ออกไปทางเจ้าพ่อหรือนักเลง ดังนั้นประชาธิปไตยปัจจุบันยังไม่ลงตัวเพราะชนชั้นกลางและชาวนาชาวไร่ซึ่งเป็นฐานทางสังคมของการขับเคลื่อนทางการเมืองระหว่างคณะทหารและพรรคการเมืองในปัจจุบัน “มองประชาธิปไตยไม่เหมือนกัน”³⁰

ในยุคหลังพฤษภาทมิฬถูกเรียกขานว่าเป็นยุคแห่งการปฏิรูป ที่ปฏิเสชนักการเมือง ข้อโกงและปฏิเสชนอำนาจเผด็จการ ฝักใฝ่ระบอบประชาธิปไตยและดำเนินชีวิตอยู่บนแนวทางเศรษฐกิจเสรี ความมุ่งมั่นดังกล่าวในการปฏิรูปการเมืองทำให้หลายฝ่ายเชื่อว่าการทำรัฐประหารของคณะ รสช. เมื่อปี พ.ศ. 2534 นั้น จะเป็นการทำรัฐประหารครั้งสุดท้ายของประเทศไทยและเหตุการณ์พฤษภา 2535 คงเป็นจุดจบของแนวทางรัฐประหารแบบฉบับที่เคยมีมานานตั้งแต่ พ.ศ. 2475³¹ หลังจากที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญไม่นานเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดคิดก็เกิดขึ้นอีกครั้ง เป็นผลให้การเดินหน้าการปฏิรูปการเมืองหยุดชะงักครั้งเพราะเศรษฐกิจของประเทศล่มสลายสิ้นสุดยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ อันเป็นผลพวงจากการเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีและเปิดเสรีในทุกด้าน วิฤตเศรษฐกิจหากมองเพียงผิวเผินอาจเป็นเรื่องของคนจำนวนไม่มากที่ได้รับผลกระทบ เช่น นักลงทุนหรือกลุ่มที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกับระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้วส่งผลกระทบต่อไปทั่วทุกส่วนแม้กระทั่งชนชั้นแรงงาน ที่ถูกปลดออกจากบริษัทเพราะเจ้าของไม่สามารถแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้นจากการลอยตัวค่าเงินบาท หรือปิดกิจการไปเป็นจำนวนมาก แม้แต่ระบบราชการยังต้องปรับตัวครั้งใหญ่ หลังจากทีปล่อยให้ระบบราชการเป็นองค์กรที่มีระบบการทำงานที่เชื่องช้าและใหญ่โตที่สุด นับตั้งแต่ประเทศมีระบบการบริหารบ้านเมืองโดยหน่วยงานราชการมานับ 100 ปี

²⁹ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, “สองนคราประชาธิปไตย” รัฐศาสตร์ – การเมือง รวมบทความวิชาการทางรัฐศาสตร์ พ.ศ. 2526 – 2542, (กรุงเทพ : วิชาสา, 2543), น. 314.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 314.

³¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “5 ปี รัฐธรรมนูญ ปฏิรูปการเมือง รุดหน้าหรือถดถอย” ความทรงจำเดือนพฤษภากับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพ : แปลนปรี้นติ้ง, 2545), น. 17.

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงนี้และก่อให้เกิดนิยามและความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการเมืองไทย และถึงแม้ว่าเริ่มมีมุมมองที่แตกต่างทางความคิดระหว่างชนชั้น โดยเฉพาะการมองการเมืองจากชนชั้นกลางที่เต็มไปด้วยความแปลกแยก และความคิดมุมมองของชนกลางเองก็ได้เป็นกระแสหลักในยุคแห่งการปฏิรูปการเมือง แต่การเคลื่อนไหวคัดค้านอำนาจการสืบทอดอำนาจของพลเอกสุจินดาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 จนมาถึงรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชนขึ้นอย่างหยั่งรากลึกแท้จริงในการเมืองไทย ซึ่งมีส่วนในการนิยามประชาธิปไตยแบบใหม่ขึ้นมาในการเมืองไทย การเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นได้มีส่วนในการนิยามประชาธิปไตยแบบใหม่ขึ้นมาในการเมืองไทย โดยมองว่าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงแค่การเลือกตั้ง แต่หมายถึงการให้ประชาชนเข้มแข็งและเชื่อเหลือตนเองได้³²

วิเคราะห์แนวคิดและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางตั้งแต่ช่วงเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 ถึงวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549

เมื่อเหตุวิกฤตเศรษฐกิจหรือวิกฤตทางการเงินได้อุบัติขึ้นในปี พ.ศ. 2540 หลังจากทีประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนไปได้ไม่นาน ได้ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งกระแสความสนใจในการปฏิรูปการเมืองลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่ชนชั้นกลางในเมืองที่หันไปกังวลเรื่องการอยู่รอดในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำแทน ดังนั้น ภายใต้เงื่อนไขความถดถอยทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นและสภาวะทางการเมืองที่ยังคงมุ่งสู่แนวทางการปฏิรูป โดยยึดหลักรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นสำคัญ แม้ความสนใจติดตามการเมืองจะลดลงก็ตาม

จากรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองอันเป็นที่ถูกใจของชนชั้นกลางไทยอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการควบคุมพฤติกรรมนักการเมืองรุ่นเก่า ที่ถูกมองว่าไม่เหมาะสมกับการเมืองภายใต้ระบบเสรีหรือโลกสมัยใหม่ การบังคับให้นักการเมืองต้องสังกัดพรรคการเมืองและต้องการให้ระบบการเมืองไทยเป็นการต่อสู้แข่งขันระหว่างพรรคใหญ่เพียง 2 พรรค รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มองเห็นความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลผสม และเชื่อว่าความไร้เสถียรภาพดังกล่าวเป็น

³² อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานภาพและปัญหา” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพ : แปลนปรีนติ้ง, 2545), น. 49.

ต้นตอของความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน³³ เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นเอกภาพและไม่มีเสถียรภาพที่เกิดขึ้นในระบบพรรคการเมืองหลายพรรค ซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำงานของผู้แทนรัฐบาลที่ในหลายครั้งต้องยุติการทำงาน ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยภายใต้เงื่อนไขระบอบประชาธิปไตยไม่เคยมีรัฐบาลชุดไหนที่อยู่ครบวาระ 4 ปี สิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเมืองไทยล้มเหลวและไม่สามารถได้ทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรอบตัวได้ ปัญหาของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไข ก่อให้เกิดนักเลือกตั้งมากกว่านักการเมืองเพราะทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งที่เป็นผลมาจากความพ่ายแพ้ในรัฐสภา นักการเมืองมักจะลาออกจากพรรคเก่าเพื่อไปเข้าร่วมกับพรรคที่มีแนวโน้มว่าจะชนะการเลือกตั้งในครั้งต่อไป การมีระบบพรรคการเมือง 2 พรรคใหญ่จึงถูกมองว่าจะสามารถเป็นทางออกในการจัดระเบียบการเมืองเสียใหม่ได้

เมื่อปี พ.ศ. 2542 พรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรโดยเสนอจุดขายในฐานะหนึ่งในผู้ก่อตั้งและผู้ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ภายใต้แนวคิดคิดใหม่ทำใหม่ เมื่อคราวก่อตั้งพรรคในระยะแรกที่มีฐานกำลังทางการเมืองเป็นฐานดั้งเดิมเป็นในพรรคพลังธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวผู้มีบทบาทขับเคลื่อนขบวนการสิทธิและเสรีภาพ ยุคตุลาคม พ.ศ. 2516³⁴ ในขณะที่พรรคขนาดใหญ่ที่จะเป็นคู่แข่งทางการเมืองได้ ณ เวลานั้นมีเพียงพรรคประชาธิปัตย์ พรรคการเมืองเก่าแก่ที่มีฐานเสียงและได้รับความนิยมในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ส่วนพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่เคยมีบทบาททางการเมือง เช่น พรรคชาติไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคความหวังใหม่ได้กลายเป็นพรรคขนาดกลางและพรรคขนาดเล็ก อีกทั้งการกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเป็นครั้งแรก โดยลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคการเมืองที่ตนสังกัด และให้ประชาชนเป็นผู้เลือกพรรค การมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบนี้เพื่อหวังว่าจะสร้างระบบพรรคการเมืองให้เข้มแข็งแบบ 2 พรรคใหญ่นั้นเอง

ความโดดเด่นของผู้นำพรรคไทยรักไทยและแนวคิดของพรรคที่สอดคล้องกับการเดินหน้าปฏิรูปการเมือง แม้ในขณะนั้นปัญหาเศรษฐกิจยังอยู่ระหว่างการเยียวยา โดยได้รับความช่วยเหลือและทำตามเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เป็นหลักและรับ

³³ รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “พรรคไทยรักไทยกับอำนาจผูกขาดทางการเมือง” จาก *Thaksinomics* สู่ทักษิณาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊ก, 2548), น. 104

³⁴ รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “ไทยรักไทยในฐานะอภิมาพรรค” จาก *Thaksinomics* สู่ทักษิณาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊ก, 2548), น. 14.

ความช่วยเหลือจากนานาประเทศอีกมากมาย อีกทั้งปัญหาเรื่องความยากจนและความเดือดร้อนที่เกิดในภาคภาคเกษตรกรรมยังไม่เคยได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด ภายใต้เงื่อนไขข้างต้น พรรคไทยรักไทยจึงเป็นที่ดึงดูดนักการเมืองทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่าให้เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และความหวังประชาชนที่จะได้รับรัฐบาลแรกหลังจากที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีค่อนข้างสูง เพราะมีการสร้างกลไกเพื่อเป้าหมายในการปฏิรูปการเมืองอย่างแน่วแน่

การเกิดของพรรคไทยรักไทยส่งผลให้ประชาชนหันมาสนใจและตื่นตัวทางการเมืองอีกครั้ง หลังจากรัฐบาลผสมภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่รุมเร้าตั้งแต่วิกฤตทางการเงินปี พ.ศ. 2540 ได้ ถือได้ว่าพรรคไทยรักไทยเป็นเหมือนความหวังของการเมืองไทยอีกครั้ง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน ผลจากการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2543 พรรคไทยรักไทยสามารถครองเสียงข้างมากในสภาได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดยสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้พรรคเพียงพรรคเดียวเป็นครั้งแรกของประเทศไทย การที่พรรคไทยรักไทยได้รับเสียงตอบรับการเลือกตั้งอย่างเด็ดขาด เป็นเพราะภาพลักษณ์นักธุรกิจของ พ.ต.ท.ทักษิณ และทีมเศรษฐกิจที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจในประเทศไทย

การฟื้นฟูเศรษฐกิจถือได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ใหญ่ที่รัฐบาลต้องเร่งแก้ไขปัญหา หากสามารถแก้ปัญหาได้เร็วเท่าไรชนชั้นกลางที่ได้รับผลกระทบก็ยิ่งฟื้นตัวเร็วเท่านั้น เห็นได้จากพื้นที่ที่มีชนชั้นกลางมากที่สุดคือกรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ต้องพ่ายแพ้ให้กับพรรคไทยรักไทยหลายเขต ในส่วนอื่น ๆ ของประเทศพรรคไทยรักไทยก็ได้รับคะแนนเสียงจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่นเดิมที่ย้ายมาสังกัดพรรคไทยรักไทย ในขณะที่นโยบายในระดับรากหญ้าที่ไม่เคยได้รับการพูดถึงหรือได้รับผลประโยชน์จากการเมือง พรรคไทยรักไทยกลับมีนโยบายที่ชัดเจน, เข้าใจง่าย และจับต้องได้ต่อคนกลุ่มนี้หรือที่เรียกกันว่า “นโยบายประชานิยม”

รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีเนื้อหาหลัก ๆ ที่ได้รับความสนใจโดยเฉพาะการปฏิรูปการเมือง การสร้างองค์กรอิสระ การเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบนักการเมืองซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น หลังจากที่ได้นำมาปฏิบัติบังคับใช้ ก็ได้รับการกล่าวถึงทั้งในแง่สามารถผลักดันให้การเมืองไทยก้าวไปอีกขั้นหรือเรียกได้ว่ามีการพัฒนา แต่ก็ยังมีบางมุมที่กลับเป็นการเปิดช่องว่างหรือสร้างช่องว่างบางประการแก่การเมืองไทยที่อาจจะต้องนำมาพิจารณาพิจารณาว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะสามารถบรรลุตามเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการเมืองได้หรือไม่ โดยเฉพาะการกล่าวถึงชนชั้นกลางที่เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองเมื่อครั้งพฤษภาทมิฬปี พ.ศ. 2535 ถึงกับได้สร้างความหวังว่าจะได้พลังของชนชั้นกลางไทยมาเป็นตัว

ผลักดันในยุคสมัยแห่งการปฏิรูปการเมืองไทย จริงอยู่ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้สร้างเสริมพลังทางการเมืองและการต่อรองทางการเมืองให้กับภาคประชาชน แต่ก็ได้เปิดโอกาสให้พลังทางเศรษฐกิจของบริษัทเอกชนขนาดใหญ่สามารถรวบรวมอำนาจทางการเมืองในระบบรัฐสภาได้อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน³⁵ การก่อตัวขึ้นของธุรกิจการเมืองอย่างรวดเร็วกระตุ้นให้คนชนชั้นกลางสนับสนุนขบวนการเพื่อรัฐธรรมนูญ 2540 และการรณรงค์ต่อต้านคอร์รัปชัน³⁶ จากช่องว่างที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะการผลักดันให้ประเทศเข้าสู่ระบบพรรคการเมืองสองพรรคใหญ่ กลับยิ่งทำให้เกิดการใช้เงินจำนวนมากในการจัดตั้งพรรคการเมือง ในอดีตความล้มเหลวของระบบการเมืองและระบบพรรคการเมืองทำให้เกิดการทุจริตในรัฐบาล การก่อตัวขึ้นของธุรกิจการเมืองอย่างรวดเร็วเป็นการกระตุ้นให้คนชนชั้นกลางสนับสนุนขบวนการเพื่อรัฐธรรมนูญ 2540 และการรณรงค์ต่อต้านคอร์รัปชัน³⁷ ที่เกิดขึ้น เมื่อรัฐธรรมนูญมีเจตนาที่จะให้เหลือเพียงพรรคการเมืองขนาดใหญ่ พรรคขนาดกลางหรือขนาดเล็กก็ต้องหาทางรอด ทางเลือกของพรรคเหล่านี้ก็คือเข้าไปสังกัดพรรคการเมืองใหม่ที่มีแนวโน้มว่าจะกลายเป็นพรรคขนาดใหญ่ในอนาคต ดังนั้น การมีระบบพรรคการเมืองเพียงสองพรรคใหญ่ก็ไม่ต่างกับปรากฏการณ์ธุรกิจการเมืองดังเช่นในอดีต

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สร้างปัญหาบางประการแก่โครงสร้างทางการเมืองใหม่ กล่าวคือประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าสู่ระบบพรรคการเมือง ไม่มีอำนาจควบคุมรัฐบาล การใช้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนหนึ่งมาจากบัญชีรายชื่อซึ่งไม่ได้เป็นตัวแทนของใคร แต่เป็นตัวแทนของพรรคการเมืองและกลุ่มทุน และสามารถเกื้อหนุนกิจการเมืองหน้าเก่าและพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายในพรรคการเมืองเองทำให้ไร้เสถียรภาพทางการเมือง อีกทั้งนักการเมืองเก่ายังคงมีอิทธิพลหลักในระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยอยู่³⁸ เช่น พรรคไทยรักไทยที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดคิดใหม่ ทำใหม่ แต่ยังคงดึงเอากลุ่มของนายเสนาะ เทียนทองเข้ามาเป็นสมาชิกพรรค หากมองตามแนวทางการปฏิรูปการเมืองซึ่งนายเสนาะเป็น

³⁵ อุกฤษฏ์ บัทมานันท์, “โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานการณ์และปัญหา” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพ : แพลนบรินดิง, 2545), น. 47.

³⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์, น. 114.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, น. 114.

³⁸ อุกฤษฏ์ บัทมานันท์, “โครงสร้างทางการเมืองไทยใหม่สถานการณ์และปัญหา” ความทรงจำเดือนพฤษภาคมกับอนาคตการเมืองภาคประชาชน, น. 62 - 63.

นักการเมืองที่ถูกมองว่าไม่มีคุณภาพ เป็นผู้มีอิทธิพล นักการเมืองรุ่นเก่า ซึ่งถูกมองว่า นักการเมืองเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบการเมืองไทย แต่เพื่อความอยู่รอดนายเสนาะ สามารถกลับมาสังกัดพรรคการเมืองได้อีกครั้ง เพราะพรรคไทยรักไทยตระหนักดีว่าการรับนายเสนาะ เทียนทองและกลุ่มหรืออดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิมนั้น จะทำให้พรรคไทยรักไทยสามารถครองเสียงข้างมาก จนได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลได้และกลายเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่

ในขณะที่โอกาสในการต่อรองในเวทีประชาธิปไตยมีเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น ได้แก่กลุ่มข้าราชการหรือกลุ่มที่มีสัมพันธ์กับข้าราชการโดยตรงหรือทางอ้อม กลุ่มที่เป็นทุนชาติและหมายถึงกลุ่มที่เป็นทุนท้องถิ่น กลุ่มที่เป็นอาชีพและรวมถึงกลุ่มที่ศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า เทคโนโลยีครัด ไม่ว่าจะมิกลไกทางการเมืองแบบเปิดและการเมืองแบบปิดก็ตาม จึงเป็นเหตุให้ชนชั้นกลางให้ความสำคัญกับสื่อค่อนข้างมาก ในฐานะที่สื่อสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อรองทางการเมืองได้³⁹ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้มีมาตราสร้างแรงจูงใจสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ง่ายมากขึ้น แต่แนวโน้มของการแสดงพลังของประชาชนหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬแล้วแนวโน้มการมีส่วนร่วมของชนชั้นกลางลดน้อยลง เนื่องจากความเปื้อน่ายทางการเมืองประชาธิปไตยที่เป็นการเมืองของนักการเมือง การเมืองของพรรคการเมืองเป็นเกมช่วงชิงอำนาจและเป็นการเมืองเงินตรา ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาสังคม เพราะสถาบันการเมืองและกลไกในระบบประชาธิปไตยไม่อ่อนไหวต่อการเรียกร้องต้องการของประชาชน อีกทั้งในทางเศรษฐกิจประชาชนตกอยู่ได้ทุนนิยม สถาบันระบบและกลไกทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ กลางและเล็ก อยู่อย่างสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโลก ทำให้ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ไม่อาจออกมาเคลื่อนไหวได้ง่าย ๆ⁴⁰ อีกทั้งการขยายตัวของประชาธิปไตยสวนทางกับโอกาสการต่อรองของชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางส่วนใหญ่ต้องทนกับสภาพที่ตัวเองไม่พอใจ การที่คนส่วนใหญ่ในสังคมถูกกีดกันออกไปทำให้ไร้อำนาจในทางปฏิบัติ

³⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ประชาธิปไตยบนเส้นทางประชาชน” ประชาธิปไตยโดยตรงสู่ทรวงรัฐสภา, (กรุงเทพ : อัมรินทร์, 2543), น. 31.

⁴⁰ จรัล ดิษฐาอภิชัย, “พลังประชาชนในประเทศประชาธิปไตยยุคโลกาภิวัตน์” ประชาธิปไตยโดยตรงสู่ทรวงรัฐสภา, (กรุงเทพ : อัมรินทร์, 2543), น. 183.

อาจมีอำนาจในการลงชื่อห้าหมื่นรายชื่อเพื่อเสนอข้อกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติชนชั้นกลางและชาวบ้านก็ไร้อำนาจโดยสิ้นเชิง⁴¹

ดังนั้นเมื่อคนทั่วไปในสังคมมีอำนาจแต่ไร้พลัง เหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จึงเกิดขึ้น การรัฐประหารครั้งล่าสุดนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความล้มเหลวของความพยายามในการปฏิรูปการเมือง แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่าการใช้อำนาจเพื่อจัดการกับปัญหา ยังมีอยู่ในสังคมไทย ถึงแม้ว่ารัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรจะเป็นรัฐบาลที่มาจากความชอบธรรมโดยผ่านระบบการคัดเลือกมาจากประชาชน และชนชั้นกลางไทยเองก็มีส่วนเลือกพรรคไทยรักไทยได้เข้ามาบริหารประเทศ ด้วยภาพลักษณ์ของพรรคการเมืองยุคใหม่และตัวผู้ก่อตั้งพรรคเองก็ประสบความสำเร็จในการบริหารธุรกิจของตัวเอง อีกทั้งยังมีฐานะอยู่ในระดับมหาเศรษฐีอันดับต้น ๆ ของประเทศ การเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทยสามารถตอบโจทย์ที่ตรงใจกับความรู้สึกของประชาชนในเวลานั้นเป็นอย่างดี การมองว่าพรรคไทยรักไทยมีความทันสมัยมีนโยบายสอดคล้องกับการระบบเศรษฐกิจเสรี อีกทั้งยังเห็นว่าการที่พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกพรรคที่มีฐานะร่ำรวยจะทำให้การเมืองไทยรอดพ้นจากการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ดังเช่นนักการเมืองรุ่นเก่าเคยปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียม แต่การเมืองภายใต้การนำของพรรคไทยรักไทยก็ได้เดินทางมาถึงจุดวิกฤตเช่นกัน สิ่งที่เกิดขึ้นกับพรรคร่วมรัฐบาลในภาพลักษณ์ของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่จะทำให้การเมืองไทยเปลี่ยนไปในทิศทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นนั้น กลับไม่โดดเด่นเท่ากับการความสำเร็จในการได้รับความนิยมจากประชาชนรากหญ้า เมื่อความนิยมในตัวผู้นำเริ่มเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่อีกด้านหนึ่งของการทำงานของพรรครัฐบาลกลับกลายเป็นการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการพวกพ้องเท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการใช้กลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลไม่สามารถใช้ได้ทางปฏิบัติ เนื่องจากเกิดการสร้างอิทธิพลครอบงำให้เป็นพวกพ้องเดียวกันนั้นกระจ่ายไปทั่วทุกส่วนของประเทศไทย เมื่อกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลตามที่กฎหมายได้ระบุไว้ไม่สามารถทำได้ จึงเกิดการชุมนุมขับไล่/ต่อต้านอำนาจอันเกินขอบเขตของพรรคไทยรักไทย การต่อต้านครั้งนี้เป็นการเรียกร้องให้ผู้นำประเทศลาออกจากตำแหน่ง เนื่องจากมาจากการใช้อำนาจที่มีอยู่ในการปกปิดเรื่อง ผู้นำและพวกพ้องได้กระทำไว้ และยังมีพฤติกรรมแสวงหาผลประโยชน์สร้างความร่ำรวยไม่ต่างจากนักการเมืองรุ่นเก่าแต่อย่างใด อีกทั้งการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นยังเป็นการทุจริตในเชิงนโยบายที่คนทั่วไปยากที่จะตรวจสอบหรือรับรู้ชั้นมูลข่าวสารในเชิงลึก

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, น. 311.

ความนิยมต่อพรรคไทยรักไทยนั้นยังสะท้อนให้เห็นความจริงอีกบางประการที่ว่าคนไทยส่วนมากยังให้ความสำคัญต่อกลุ่มนายทุน ถึงแม้ว่าภาพลักษณ์ของพรรคจะเป็นพรรคการเมืองยุคใหม่ที่ทำธุรกิจจนประสบความสำเร็จ แตกต่างจากนักการเมืองนักการเมืองรุ่นเก่าที่สามารถไต่เต้าสร้างอิทธิพลในท้องถิ่นจนได้เป็นนักการเมืองระดับประเทศ หรือแตกต่างจากนักการเมืองที่มาจากสายขุนนางวิชาการหรือผู้ดีเก่า ซึ่งนักการเมืองรุ่นเก่านั้นก็ต่างมีธุรกิจส่วนตัวใหญ่โตระดับท้องถิ่นหรือเรียกได้ว่าเป็นนายทุนระดับท้องถิ่น เป็นต้น แต่ในเนื้อแท้แล้วเป็นพรรคไทยรักไทยยังคงเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ภายในประเทศมารวมกัน เพียงแต่เป็นนายทุนพ่อค้ากลุ่มใหม่ที่ไม่ได้เกิดมาจากตระกูลพ่อค้า ขุนนางเก่า เจ้าที่ดิน แต่เติบโตมากับกลไกเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองที่ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงการเลือกตั้ง แทบจะไม่มีประชาชนไม่ว่าในระดับใดเข้าไปมีส่วนร่วมเลย และกิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นมักกระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางของอำนาจ กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงยุติลงไปพร้อม ๆ กับการเลือกตั้งนั่นเอง เมื่อการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ในกลุ่มตัวเองเป็นสำคัญ และการที่พรรคการเมืองไม่ได้รวบรวมเอาผลประโยชน์ของกลุ่มอื่น ๆ เข้าไปด้วย จึงส่งผลให้เกิดการปฏิเสธรัฐบาลหรือพรรคการเมืองขึ้น

กลุ่มคนที่มาต่อต้านส่วนใหญ่ในครั้งนี้เป็นกลุ่มคนชั้นกลางในเมืองโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการชุมนุมต่อต้านกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกับเมื่อครั้งเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ จนมีการคาดการณ์ไว้ว่าอาจเกิดเหตุการณ์เช่นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 อีกครั้ง การชุมนุมดังกล่าวไม่สามารถกดดันให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากการบริหารประเทศได้ทันที ทำให้การชุมนุมยิ่งยืดเยื้อมากขึ้นไปอีกและคนที่มาร่วมชุมนุมก็เพิ่มมากขึ้น การชุมนุมครั้งนี้ทำให้เห็นการรวมตัวของชนชั้นกลางอีกครั้งจะเห็นได้ว่าการชุมนุมครั้งนี้มีปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ขึ้น เช่น การเปลี่ยนสถานที่นัดชุมนุมไปยังบริเวณสยามสแควร์, การชุมนุมที่ถนนสีลมเป็นต้น และยังรวมไปถึงการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าร่วมการชุมนุม ภาพเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนที่มาเข้าร่วมชุมนุมนั้นมีฐานะอยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงดีและดีมาก อีกทั้งผู้นำการชุมนุมนั้นมีภาพของความเป็นชนชั้นกลางที่มีการศึกษา มีความรู้ มีประสบการณ์ทางธุรกิจการค้า นักวิชาการ คุณสมบัติของผู้นำเหล่านี้ย่อมดึงดูดและสร้างความเชื่อถือให้ชนชั้นกลางในเมืองเน้นการบริโภคสื่อและข้อมูลเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าการทำงานของรัฐบาลชุดนี้จะสามารถสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนเป็นอย่างดี ตัวเลขการขยายตัวของเศรษฐกิจก็สูงขึ้น แต่ผลพวงของการเติบโตดังกล่าวกลับสร้างความขัดแย้งขึ้นในสังคมจนทำให้เกิดแรงต่อต้าน เช่น การพยายามผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่ระบบการค้าเสรีอย่างเต็มตัว ในขณะที่โครงสร้างโดยเฉพาะ

เรื่องศักยภาพในการแข่งขันของคนไทยกับทุนต่างชาติ นั้นยังไม่ทัดเทียมกัน การเปิดเสรีทุกด้าน จะทำให้ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีเงินสำรองไม่มากนักพ่ายแพ้แก่ทุนขนาดใหญ่ กลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์มีเพียงกลุ่มทุนที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลเท่านั้น แนวโน้มที่จะทำให้ผู้ประกอบการไทยและผู้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจท้องถิ่นอาจจะต้องปิดตัวเองลงและโอกาสที่จะฟื้นตัวทำได้ยาก เนื่องจากเมื่อทุนขนาดใหญ่เข้ามาแล้วก็ยากที่จะถอนตัวออกไป อีกทั้งผู้บริโภครังมีสิทธิในการเลือกที่จะใช้จ่ายกับราคาที่ทุนขนาดใหญ่พร้อมที่จะลดราคาเพื่อลงมาแข่งขัน ดังนั้นการต่อต้านรัฐบาลนี้จึงประกอบไปด้วยบุคคลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับทุนต่างชาติ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการชุมนุมประท้วงขับไล่จะสามารถกดดันให้นายกรัฐมนตรีประกาศลาออกได้ แต่การต่อต้านนั้นยังไม่ยุติเมื่อการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นไม่มีพรรคการเมืองที่เป็นคู่แข่งสำคัญหลายพรรคเข้าร่วมส่งตัวแทนเข้าไปแข่งขัน ในขณะที่รัฐบาลรักษากรกกลับเดินหน้า ผลักดันให้มีการเลือกตั้งต่อไปโดยปราศจากคู่แข่ง เมื่อเป็นเช่นนี้การเมืองและสังคมส่อเค้าความวุ่นวายมากขึ้น จนมีแนวคิดเรียกร้องให้สถาบันทหารเข้ามายึดอำนาจล้มล้างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งครั้งนี้เสีย สถาบันทหารนั้นเป็นสถาบันที่ถูกผลักดันให้ออกไปอยู่นอกระบบการเมืองตั้งแต่สมัยเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 การปกครองโดยสถาบันที่เป็นเสมือนตัวแทนของอำนาจเผด็จการถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงจนมีการคาดการณ์ไว้ว่าเห็นการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2534 จะเป็นรัฐประหารครั้งสุดท้ายของการเมืองไทย เพียงเพราะเมื่อครั้งปี พ.ศ. 2535 นั้นรัฐบาลเผด็จการไม่ยอมสละอำนาจและอาจทำให้เศรษฐกิจไทยมุ่งสู่การผูกขาดโดยรัฐอีกครั้ง จึงทำให้ชนชั้นกลางผิดหวังกับทหารเป็นอย่างมาก แต่เมื่อมีเสียงเรียกร้องสนับสนุนให้ทหารเข้ามามีอำนาจจัดการรัฐบาล ดังนั้น เมื่อรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 จึงไม่ปรากฏการต่อต้านจากชนชั้นกลางแต่อย่างใด อีกทั้งยังมีการนำดอกไม้ไปให้กำลังใจต่อทหารที่ประจำการตามสถานที่ต่าง ๆ พฤติกรรมที่ไม่ต่อต้านการรัฐประหาร – อำนาจเผด็จการของคนไทยนั้นได้กลายเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นกับการรัฐประหารทุกครั้งในสังคมไทย ที่มักจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีเมื่อทหารเข้ามายึดอำนาจทุกครั้ง การไม่ต่อต้านนี้มีนัยยะสำคัญให้เห็นว่าชนชั้นกลางเองก็ไม่ได้ศรัทธาหรือยึดถือการปฏิบัติตามครรลองประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ไม่มีจิตสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและอาจจะแนวโน้มสนับสนุนเผด็จการอำนาจนิยม หากชนชั้นกลางยังยึดมั่นอยู่บนหลักการแบบประชาธิปไตยจริง ชนชั้นกลางจะต้องออกมาเคลื่อนไหว/ขับไล่/ต่อต้าน ณ วันที่มีการรัฐประหารทันที โดยไม่ปล่อยให้คณะทหารได้เข้ามามีอำนาจและใช้อำนาจ ถึงแม้ว่าที่ผ่านมามีคณะรัฐประหารมักจะเชิญบุคคลที่มีภาพลักษณ์โปร่งใส ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายการเมืองมาเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อให้คนในประเทศยอมรับการยึดอำนาจของทหารว่าเป็นทหารประชาธิปไตย แต่การปล่อยให้

ทหารเข้ามาวางระบบการเมืองใหม่ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญหรือแก้ไขกฎหมายบางฉบับ หลายครั้งทำให้ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการอำนาจนิยมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ชนชั้นกลางไทยโดยเฉพาะชนชั้นกลางที่อยู่ในยุคของการครอบงำจากความคิดเรื่องทุน มักออกมาต่อต้านรัฐบาลทหารเมื่อเห็นว่าการหลังจากปล่อยให้ทหารเข้ามาจัดการปัญหาต่าง ๆ แล้ว ผลที่ได้ออกมากลับไม่ทำให้ชนชั้นกลางพอใจได้ ดังนั้นชนชั้นกลางไทยในสังคมสมัยใหม่ไม่ได้ต่อต้านระบบเผด็จการอำนาจนิยมทางการเมือง แต่กลับต่อต้านระบบที่จะล้มล้างทุนเสรีทางเศรษฐกิจต่างหาก